

Умоўны лад

ВЫТКАЛА РУКА ЛЁСУ...

Знакамітыя кантушовыя паясы родам з Нясвіжа

У Нацыянальным гісторыка-культурным музеі-запаведніку «Нясвіж» адкрылася выстаўка «Маджарскія: армянскі род у гісторыі Беларусі». Гэта цудоўная магчымасць даведацца пра новыя факты, звязаныя з гісторыяй стварэння кантушовых паясоў. І пачыналася яна менавіта ў Нясвіжы.

Наогул такога культурнага брэнда магло б і не ўзнікнуць, калі б не вялікая колькасць розных акалічнасцяў. Не загарэўся б Міхал Казімір Радзівіл «Рыбанька» ідэяй распачаць цікавы, як сёння кажуць, бізнес-праект, можа б, і не з'явілася такая вытворчасць на нашых землях, альбо не ўзніклі б высокамастацкія адметныя вырабы, слава пра якія разляцелася па ўсім свеце.

— Радзівілы скарысталі модныя павевы ў сваіх інтарэсах. Яны вялі сябе як спрактыкаваныя прадпрымальнікі. З аднаго боку, улічвалі попыт на кантушовыя паясы, з іншага, прапанавалі сваю мадэль, якая стала папулярнай, — заўважыў вучоны сакратар Нацыянальнага гісторыка-культурнага музея-запаведніка «Нясвіж» Андрэй Блінец. — Радзівілы адкрывалі першыя мануфактуры на беларускіх землях, то-бок яны стаялі ля вытокаў вытворчасці, скіраванай на продаж. А гэта не толькі кантушовыя паясы, але і шкло, шклянны посуд, більярдныя шары, табакеркі, наверх для кічкаў. Калі б не іх прага да стварэння нечага новага, не думаю, што вытворчасць кантушовых паясоў выйшла б на такі ўзровень.

І натуральна, нічога б не атрымалася ў гэтай справе, калі б Радзівілы не займелі таленавітага майстра — Яна Маджарскага і не знайшлі да яго падыход, не стварылі ўмовы для таго, каб ён мог раскрыцца. Не было б, відаць, і слупкіх паясоў, калі б майстру ўдалося ўцячы ад Міхала Казіміра. Даследчыкі натрапілі на дакументы, якія раскрывалі гэту незвы-

чайную гісторыю. Ян Маджарскі каля дзесяці год не бачыў сваёй сям'і. На чужыне, каб забыцца на сваю адзіноту, ужываў алкаголь і, хутчэй за ўсё, не пакідаў надзеі дабрацца да Стамбула, да жонкі з дзецьмі. У красавіку 1761 года нясвіжскі камендант дакладаў Радзівілу, што персіяр Маджарскі захапіў з сабой два багатыя паясы, быццам для продажаў, і сказаў, што выехаў да пана Магільніцкага. Але як высветлілася, майстар кінуўся ва ўцёкі. У пагоню Рыбанька, які ў той час знаходзіўся ў Варшаве на пасяджэнні Надзвычайнага сейма, выправіў аднаго са сваіх самых верных людзей — афіцэра Якуба Фрычынскага. Уцэкача вярнулі. Больш за тое, паабяцалі даставіць са Стамбула яго сям'ю, што даручылі таму ж Фрычынскаму. Прыезд жонкі, трох дачок і сына моцна паўплываў на майстра. Вытворчасць стала актыўна развівацца. Відаць, майстра натхняла і тое, што яго справу падхапіў сын Леан...

І магчыма, знакамітыя паясы былі б не слупкімі, а нясвіжскімі, калі б не памёр Геранім Фларыян Радзівіл, які не меў дзяцей, і Слуцк не перайшоў ва ўладанні яго брата Міхала Казіміра.

Больш даведацца пра цікавінкі, звязаныя з вытворчасцю паясоў і родам Маджарскіх, можна ў калекцыённых залах нясвіжскага палаца

«Слуцкія паясы». Выстаўка — першы сумесны праект Нацыянальнага гісторыка-культурнага музея-запаведніка і Фонда развіцця і падтрымкі армяназнаўчых даследаванняў «АНІВ». Яго генеральны дырэктар Армен Хечаян падчас адкрыцця выстаўкі заўважыў, што мастацтва, гісторыя і культура дапамагаюць аб'ядноўваць народы. Кантушовыя паясы, створаныя армянскім майстрам, з'яўляюцца агульным здабыткам.

Інфармацыя, пададзеная на выставачных планшэтах, — гэта вынік амаль пяцігадовай работы калектыву даследчыкаў Фонду развіцця і падтрымкі армяназнаўчых даследаванняў «АНІВ» і Нацыянальнага гістарычнага архіва. Архівістам удалося адшукаць новыя факты, знайсці адказы на пытанні, вакол якіх раней вяліся спрэчкі. Дакументальныя крыніцы дапамаглі разабрацца з некаторымі міфамі і легендамі, звязанымі з вытворчасцю. У выніку была створана кніга «Маджарскія: армянскі род у гісторыі Беларусі».

Некаторымі новымі звесткамі падчас адкрыцця выстаўкі падзяляюцца **кандыдат гістарычных навук, архівіст, гісторык, адзін з аўтараў даследавання Дзяніс ЛІСЕЙЧЫКАЎ**.

Сярод пытанняў, на якія архівісты знайшлі адказы, — звесткі

аб паходжанні Яна Маджарскага і яго ролі ў стварэнні новага брэнда. У рэвізіі дзейнасці персіярні 1765 года можна знайсці пацвярджэнні, што мэтр распараджаўся не толькі станкамі і людзьмі, занятымі на персіярне, але і загадваў «работамі і ўзорамі». Удалося разабрацца з блытанінай, калі ж пачалося ткацтва паясоў і колькі было фабрык. Вядомы нясвіжскі ардынат Міхал Казімір Радзівіл, які загарэўся ідэяй аб выпуску модных паясоў персідскага тыпу, запрасіў Яна Маджарскага да сябе. Стала вядома дакладная дата, калі пачала працаваць фабрыка, — 16 студзеня 1757 года. У гаспадарчым дзённіку Рыбанькі запісана, што з гэтага дня пачалі выплывацца страўныя (сродкі на харчаванне)

першых паясоў, а таксама былі знойдзены падыходы да вытворчасці. Вядома, што спачатку майстрам плата налічалася па колькасці рабочых дзён. Калі ж было прынята рашэнне плаціць за зробленыя вырабы, прадукцыйнасць вырасла ў разы. Даследчыкам удалося расшыфраваць гаспадарчыя запісы, якія рабіў Ян Маджарскі армянскай графікай.

За той час, як фабрыка працавала ў Нясвіжы, было выткана каля сотні паясоў. З іх захавалася не больш дзясятка. Для параўнання, калі фабрыка перамясцілася ў Слуцк, такіх вырабаў былі зроблены тысячы. На паясах са Слуцку для прасоўвання брэнда ставіліся меткі. А вось пацвярджэнняў таму, што такая прак-

майстрам, якія працавалі ў Нясвіжы. Раней высюваліся гіпотэзы, што фабрыка знаходзілася ў замку ці Альбе. З дакументаў вынікае, што яна размяшчалася на тэрыторыі Кансальяцыі (сёння ў тым месцы знаходзіцца раённая бальніца). Маджарскага спачатку запрашалі на фабрыку вырабляць шпалеры, макаты і вальтрапы для коней. А пазней аказалася, што добра пайшла справа з вытворчасцю паясоў. У Нясвіжы фабрыка працавала без малога 4 гады. Менавіта тут быў распрацаваны дызайн

тыка існавала ў нясвіжскі перыяд, раней не было. Дзяніс Лісейчыкаў падзяліўся, што ўдалося знайсці новую інфармацыю, якая патрабуе далейшага вывучэння: у 1920-я гады адзін з аматараў старажытнасцяў, які вывучаў кантушовыя паясы з прыватных калекцый, замаляваў пояс з меткай з Нясвіжа...

На выстаўцы можна пабачыць выявы гістарычных асоб, артэ-факты, знайсці даты, звязаныя з вытворчасцю паясоў і родам Маджарскіх.

Спадчына

ТАЯМНІЦЫ БАБУЛІНАЙ ХАТЫ

У Мінскім дзяржаўным каледжы рамесніцтва і дызайну ўрачыста адкрыўся гісторыка-этнаграфічны музей «На межках часу». За паўтара года, як з'явілася ідэя аб стварэнні такой установы, ужо назбіралася каля 170 экспанатаў. Гэта рэчы, якія зберагаліся ў сем'ях выкладчыкаў і навучэнцаў. Пераважная большасць з іх зроблена ў пасляваенны час, але ёсць тут і больш старыя экспанаты: лапці 1936 года; самавар, што распальваўся вугельчыкамі; саматканы абрус.

Асаблівы гонар музея — калекцыя ручнікоў, перададзеная адной з выкладчыц каледжа, якія жанчына атрымала ў спадчыну ад сваёй бабулі з Хоцімска 1941 года нараджэння. Адным з найбольш цікавых падаецца ручнік, на якім маладая дзяўчына пакінула

запіс пра сваю бяду — вышыла словы «Около розы я ходила. Розой любовалася. Как разлуку получила, слезами вмывалася. Чтоб не забыть своё имя, я ставлю его, Нина».

На адкрыцці музея дырэктар каледжа Ганна БОЙКА ўгадавала, як калектыў установы ездзіў у Строчыцы ў музей пад адкрытым небам:

— Я ўбачыла цікавасць маіх калег да беларускіх ха-

так, людзі пачалі расказаць пра тое, якія рэчы ў іх захаваліся, і тады зразумела, што мы на правільным шляху.

Многім сучасным хлопцам і дзяўчатам ужо не знаёмы той традыцыйны уклад, які быў у іх продкаў, таму адкрыццё такога музея — гэта спроба вярнуць звычаі і сэнсы, якія нашы продкі ўкладалі ў пэўныя дзеянні, звязвалі з рэчамі, што іх акружалі. Дарэчы, пры каледжы працуе аб'яд-

нанне па інтарэсах «Спадчына», удзельнікі якога не проста вывучаюць абрады, але і рэканструююць іх, паказваюць сваім ровеснікам на сцэне і робяць відэазапісы. У відэатэцы каледжа ўжо чатыры вучэбныя фільмы. Адзін з абрадаў, звязаны са сватаннем, хлопцы і дзяўчаты прадэманстравалі гасцям падчас адкрыцця музея. Яны ж падрыхтавалі і невялікую экскурсію па вясковай хаце — менавіта так аформлены першы пакой вучэбнага музея. Дзяўчаты распавялі пра некаторыя сакрэты рэчаў, якія маюцца ў экспазіцыі. Напрыклад, расказалі пра звычаі і паданні, звязаныя з печучам, падзяліліся, як «прыручыць» новую дзяжу, падказалі, якая рэч магла сведчыць пра здольнасці маладой, гарантвала дзяўчыне добрую долю — нездарма ж узнікла прымаўка «шчасце ў куфар не пакладзеш». Багата юныя гаспадыні ўжо

ведаюць пра ручнікі, могуць нават патлумачыць, што было зашыфравана ва ўзорах, і чаму раней дзяўчаты верылі, што вышытыя папарацкветка і пёўнік маглі спраўдзіць іх мары.

Акрамя залы «Хата з матчынай душой», ёсць тут і выставачны пакой, дзе размяшчаюцца часовыя экспазіцыі — дыпломныя і конкурсныя работы навучэнцаў каледжа. У планах стварыць тэатральны гурток з батлейкай, праводзіць інтэрактыўныя гульні і лекцыі для навучэнцаў каледжа ды школьнікаў, якія прыходзяць сюды на экскурсіі.

Як падзялілася кіраўнік музея, выкладчыца беларускай мовы і літаратуры, кіраўнік аб'яднання па інтарэсах «Спадчына» Антаніна Казлоўская, у музеі стараліся аднавіць інтэр'ер вясковай хаты, бо ён спрыяе адраджэнню традыцыі. Дзеці з задавальненнем ходзяць сюды на заняткі, добра раз-

маўляюць па-беларуску і вельмі радуецца, калі апра-наюць нацыянальныя строі. Уласна, адной з задач музея якраз і было стварэнне ўмоў для патрыятычнага і духоўнага навучання падлеткаў. Рэчы дапамагаюць больш даведацца пра тое, як і чым жылі продкі, у што верылі, на што спадзяваліся.

У цырымоніі адкрыцця музея ўзяў удзел **старшыня камітэта па адукацыі Мінскага гарвыканкама Андрэй СТРЫГЕЛЬСКИ**. Ён паведаміў, што гэта ўжо 114-ы музей у сталічных установах адукацыі. Большасць з іх размяшчаюцца ў школах і гімназіях, але і каледжы сёння выдуць актыўную работу па захаванні гістарычнай памяці. Збіраюцца экспанаты, вывучаюцца побыт і традыцыі, вядзецца сур'ёзная краязнаўчая і даследчыцкая работа.

Алена ДЗЯДЗЮЛЯ,
фота аўтара.